

ARTYKUŁY RECENZYJNE/RECENZJE I PRZEGLĄDY PIŚMIENICTWA

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY 2021 z. 1
PL ISSN 0033-202X

Obecność słowa w Zabrze. Księga jubileuszowa 75 lat Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Jerzego Fusieckiego w Zabrze. Redakcja Tomasz Iwasiów. Zabrze 2020, 506 s. ISBN 978-83-62023-87-5.

15 listopada 2020 r. ukazała się publikacja wydana z okazji 75. rocznicy powstania i funkcjonowania Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Jerzego Fusieckiego w Zabrze. Księga jest udokumentowaniem historii oraz działalności placówki od jej zorganizowania w dniu 15 listopada 1945 r. do czasów najnowszych. Zawiera wspomnienia i informacje o kadrze, oparte na szczegółowej kwerendzie archiwaliów: wykazów jej pracowników i dyrektorów w latach 1945-2020, statystyki intensywnie prowadzonej działalności naukowej, kulturalnej i regionalnej. Funkcjonowanie księżnicy i oferta usług bibliotecznych, ukazana na tle prezentacji polskich i niemieckich tradycji bibliotekarskich w Zabrze, jest dowodem na ciągłą i systematyczną realizację nowoczesnych i interesujących inicjatyw oraz wielu form współpracy księżnicy z instytucjami kultury w mieście i regionie, bowiem „biblioteka, szczególnie współczesna, wykracza daleko poza jej pierwotne zadania. Nowoczesna biblioteka zarówno kreuje, jak i dokumentuje życie miasta, w którym funkcjonuje. Oczywiście w jej kulturowym zakresie” (Przedmowa, s. 15).

Księga dokumentuje i archiwizuje słowo i jego obieg w społeczności lokalnej miasta i regionu, a także specyficzną kulturę spotkań literackich, historycznych, bibliotecznych. Słowo współczesne, ale również „archeologia słowa” i jego utrwalanie w pamięci społecznej jest ważne, gdyż „słowo nas określa, wskazuje nasze miejsce na ziemi”, jak pisze dyrektor Biblioteki Tomasz Iwasiów, uzupełniając, iż „Tworząc naszą księgę pragniemy uczynić co tylko możliwe, aby jak najwięcej z nich (słów) «ocalić od zapomnienia»” (Przedmowa, s. 13).

Treścią Księgi są oryginalne, interesujące prace naukowe (bibliotekoznawcze, historyczne, literackie, dokumentacyjne), wykazy wynikające z rzetelnej kwerendy licznych źródeł i archiwaliów dopełniające kontekst historyczny funkcjonowania miejskiej Biblioteki Publicznej w Zabrze, wspomnienia, opisy realizowanych projektów i inicjatyw kulturalnych. Niekiedy są to przedruki z historycznych wydawnictw zwartych i ciągłych doskonale wkomponowane w tok prezentacji.

Autorzy artykułów historycznych, prac dokumentacyjnych i wspomnieniowych to grono wybitne, bibliofilskie, bibliologiczne i bibliotekarskie, historycy i literaturoznawcy, literaci, bibliotekarze i dyrektorzy bibliotek. Całość publikacji

jubileuszowej to wędrówka w historię oraz obraz teraźniejszości Biblioteki na tle i współtworzącej kulturę literacką miasta, podzielona na dwie współobecne przestrzenie: biblioteczną i bibliotekarską w części pierwszej oraz kultury literackiej w drugiej. Wędrówkę tę rozpoczyna zdjęcie głównego wejścia do Książnicy, zapraszającego w magiczny świat biblioteki przyjaznej, partycypacyjnej, współobecnej w procesie komunikowania.

Preludium do uroczystości, jaką jest święto Biblioteki i jej Pracowników, a także do lektury dla Czytelników jubileuszowego dokumentu stanowią zebrane listy gratulacyjne, poczynawszy od słowa prezydent Zabrza dr Małgorzaty Mańki-Szulik, mające „ocalić od zapomnienia” dokonania ludzi, instytucję, a nade wszystko zbiory. Zbiory, będące od zawsze wizerunkiem każdej biblioteki, to dziś najczęściej zasoby hybrydowe, „Ale książki będą na półkach, dobrze urodzone/ Z ludzi, choć też z jasności, wysokości...” (T. Iwasiów, wiersz Czesława Miłosza, Przedmowa, s. 13), zgromadzone dzięki bibliotekarzowi, który jest „towarzyszem podróży” (S.R. Ranganathan), „asystentem litery, cyfry oraz czytelnika” (Z. Kadłubek, *Gratulacje dla Biblioteki*, s. 10). Wśród gratulacji znajdują się również ciepłe pozdrowienia wierszem i rysunkiem autorstwa Floriana Śmiei *O bibliotece w Zabrzu* (s. 11): „...Finis coronat opus. Doczekaj go...” oraz *Serdeczne pozdrowienia* Horsta Eckerta-Janoscha z życzeniami „wielu wspaniałych godzin czytelniczych” (s. 12).

CZĘŚĆ PIERWSZA: BIBLIOTEKA (s. 21-216)

1. Historia (s. 21-85)

Część historyczną rozpoczyna tekst ks. Piotra Góreckiego: *Rola katolickich bibliotek parafialnych w rozwoju życia religijnego na Górnym Śląsku w okresie międzywojennym (na podstawie wykładu ks. Oskara Golombka z 1929 r.* (s. 21-34). Autor cytuje szczegółowe badania archiwalne przeprowadzone przez ks. O. Golombka, dotyczące funkcjonowania bibliotek niemieckich do momentu, gdy „w sytuacji tragedii 1945 r. wielu mieszkańców Zabrza musiało opuścić swoją ojczyznę” (s. 33), a także prezentuje bibliotekę przy parafii pw. św. Andrzeja w Zabrzu, założoną przez ks. Golombka. Tematyka funkcjonowania, zasobów oraz czytelnicstwa w bibliotekach parafialnych w zaborze pruskim nie jest często podejmowana przez badaczy i oparta na tak rzetelnych danych.

Piotr Hnatyszyn: *Przyczynek do historii bibliotekarstwa w Zabrzu do 1945 r.* (s. 35-53). Jest to kolejna, ważna wypowiedź na temat roli bibliotek niemieckich „Ich powstanie [bibliotek publicznych AT] związane jest z próbą przeciwstawienia się wzrastającej aktywności żywiołu polskiego na Górnym Śląsku” (s. 35). Biblioteki niemieckie były likwidowane w 1922 r., ostatecznie zlikwidowano je po 1945 r.

Zbigniew Gołasz: *Pierwsze lata. Przyczynek do dziejów Miejskiej Biblioteki Publicznej w Zabrzu w latach 1945-1949* (s. 54-56). Autor prezentuje trudny powojenny czas budowania struktury miasta, ukazując sylwetkę założyciela biblioteki i jej pierwszego dyrektora, Jerzego Fusieckiego.

Ewa Chuć jest autorką i współautorką imponujących prac dokumentacyjnych opartych na archiwaliach a także dwóch artykułów wspomnieniowych. W części „bibliotecznej” ogromne znaczenie ma udostępnienie i zarchiwizowanie informacji uzyskanych z *Kroniki spotkań*, z publikacji i pracy magisterskiej późniejszego

dyrektora katowickiej WBP Alfreda Puzio, dotyczących sieci bibliotek publicznych w Zabrze: E. Chuć: *Historia rozwoju sieci placówek MBP im. Jerzego Fusieckiego w latach 1945-2020* (s. 57-68); E. Chuć, Paweł Dobrzelecki (zdobywca tytułu Bibliotekarz Roku 2018 w konkursie SBP): *Działalność kulturalna MBP im. Jerzego Fusieckiego w Zabrze w latach 1945-2020...* (s. 69-85). Dużą wartość historyczną mają zamieszczone w tekstach zdjęcia, m.in. wypełnionej czytelnikami klubokawiarni zorganizowanej w bibliotece w Maciejowicach (s. 77), dowodzącej realizowania znakomitych inicjatyw w celu tworzenia dogodnej dla czytelników atmosfery bibliotecznej (w niektórych bibliotekach takie przyjazne miejsca spotkań nie są realizowane do dzisiaj, a przecież Umberto Eco zachęcał, aby w bibliotece można było „wypić kawę ze śmietanką”). W tej czarno-białej fototece wzruszają zatrzymane chwile z przedstawień teatralnych, spotkań z gośćmi oraz historyczna aranżacja pomieszczeń – czytelnicy, wystawy.

2. Patron biblioteki (s. 87-103)

W pierwszej kolejności oddano tu głos samemu J. Fusieckiemu: *Miejska Biblioteka Publiczna* (pierwodruk „Bibliotekarz” 1947; s. 87-90). Dyrektor pisał „już od 15 listopada 1945 r. funkcjonuje w bibliotece wypożyczalnia posiadająca ponad 2000 dzieł polskich w przeszło 2500 tomach oraz ok. 700 książek angielskich i francuskich” (s. 88).

Wśród najwcześniejszych dokumentów związanych z placówką niezwykle cennym świadectwem jest nagranie audycji radiowej *Pierwsze dziesięć lat* z okazji Dni Oświaty, Książki i Prasy, w cyklu Program Radiostudia Miejskiego z 27 maja 1954 r., który został przygotowany jako spotkanie z „obywatelem Fusieckim”, dwiema bibliotekarkami: „ob. Haliną Romanowską z Mikulczyc oraz ob. Haliną Siwkowską z Zaborza oraz dwoma czytelnikami, młodzieńcem oraz pracownikiem Elektrowni” (s. 91-95). Jest to lektura znakomita, potwierdzająca poprawność ówczesnych „wyborów czytelnicznych” młodego człowieka (B. Polewoj, W. Wasilewska), a zwłaszcza poprawność wypowiedzi na temat lektury. Bibliotekarka potwierdza wagę tych wyborów, ale też uzupełnia ich obowiązkową listę wymieniając oprócz M. Gorkiego i L. Tolstoja także J.I. Kraszewskiego i E. Orzeszkową (H. Siwkowska, s. 94). Natomiast drugi zaproszony czytelnik, pracownik elektrowni Alojzy Bula odważnie poleca wszystkim lekturę tekstów Stanisława Lema.

Marian J. Wojciechowski *Jerzy Fusiecki (1903-1975)*. Jest to artykuł napisany trzy lata po śmierci J. Fusieckiego (s. 96-100; pierwodruk „Bibliotekarz” 1978), krakowianina, kustosa w Bibliotece Czartoryskich i Muzeum Artystycznym im. Adriana Baranieckiego, który po ukończeniu służby wojskowej od maja 1945 r. był jednym z pierwszych działaczy w Zabrze, zostając dyrektorem biblioteki publicznej otwartej 15 listopada 1945 r. Był kolekcjonerem ekslibrisów, także ekslibrisów dla własnej kolekcji autorstwa m.in. J.M. Szancera czy Adama Młodzianowskiego (1944, s. 100), od 1925 r. był członkiem Towarzystwa Miłośników Książki (i Grafiki?), od 1964 r. Koła Miłośników Exlibrisów w Katowicach, organizował wystawy swojej kolekcji m.in. w Bibliotece Śląskiej, był wielokrotnie odznaczany za zasługi. M.J. Wojciechowski postuluje nazwanie Biblioteki jego imieniem, co zostało zrealizowane kilka lat później, w 1985 r. (skan dokumentu s. 103).

Barbara Radomska *Fusiecty. Rodzinne wspomnienie* (s. 101-102). Jest to wspomnienie kuzynki J. Fusiectkiego, wzruszające, pełne uroku i stylistyki pamiętnej z dzieciństwa „Z opowiadań wiem, że miał w Zabrze tworzyć kulturę”, „Dla niego biblioteka była najważniejsza, była całym jego życiem...”. W jej wspomnieniu pojawia się też znamienne zdanie „Myślę sobie, że stryj oddałby wszystko bibliotece, z którą był bardzo związany. Ponieważ umarł nagle, to nie zdążył” (s. 102). Z cytowanego wspomnienia wynika, że rodzina, najprawdopodobniej brat Tadeusz, sprzedał i podarował innym osobom kolekcję oraz księgozbiór w liczbie tysiąca tomów. Prywatny zbiór pierwszego dyrektora placówki został więc rozproszony, jak często dzieje się w przypadku znakomitych księgozbiorów domowych po śmierci właścicieli: wybitnych kolekcjonerów, bibliotekarzy i bibliofilów. Warto byłoby „ocalić od zapomnienia”, w możliwym dzisiaj stopniu odtworzyć i opisać również tę kolekcję.

W tym miejscu, po obu wspomnieniowych tekstach, włączono skan dokumentu Miejskiej Rady Narodowej z 19 grudnia 1985 r. o nadaniu bibliotece imienia „jej założyciela, krakowianina, który poświęcił pasję swojego życia naszemu miastu i spoczął w jego ziemi” (s. 103).

3. Ludzie biblioteki (s. 104-191)

Cykl ten o charakterze osobistym, niekiedy emocjonalnym, dokumentuje indywidualne refleksje i wspomnienia, poczynawszy od najdawniejszych faktów związanych z ludźmi – pracownikami biblioteki, na tle toczącej się historii miasta i niewątpliwego, szybkiego rozwoju samej biblioteki i jej sieci. Ukazuje pasję, emocje i zainteresowania, ogromne przywiązanie do profesji i rzetelną służbę czytelnikowi. W służbie tej fascynują podejmowane inicjatywy, aktywność i różnorodność działań bibliotekarskich, nowoczesność i atrakcyjność form od najwcześniejszych spotkań z zaproszonymi gośćmi różnych profesji, przedstawień teatralnych, ciekawych form promocji książki i biblioteki w środowisku.

Biografie są autentyczne, wzruszające i świadczą o niezwykłym zamiłowaniu do zawodu. Wśród 19 biografii indywidualnych, zaprezentowanych w układzie chronologicznym, obecne są biografie literackie (Zygmunt Chuć *Moje życie z książką*), barwne opowiadania, niekiedy gawędy o faktach, osobach, historii ludzi i miasta, życiu osobistym i wyborach czytelniczych. Wśród zamieszczonych w tym cyklu zdjęć we wspomnieniu Barbary Baran *Cztery dekady w bibliotece* pojawia się zdjęcie z Marią Fusiectką (s. 116 nlb). Cykl zamykają dwie najnowsze biografie: E. Chuć *25 lat minęło* oraz T. Iwasiowa *Przygoda z dzielnicami*, będące dowodem szerokich zainteresowań, licznie realizowanych projektów i pasji pracowników Książnicy. Charakter dokumentacyjny mają zwłaszcza wspomnienia dotyczące najwcześniejszego okresu działalności placówki, obecne w tekstach [ZK] Zygmunta Kiszakiewicza *Odeszła Pani Wanda [Markiewicz]*, pierwsza pracownica Biblioteki (s. 105; pierwodruk „Głos Zabrze” 1963), a także Janiny Jacorzyńskiej *Wśród książek i ludzi* (pierwodruk *Zabrze – moje miasto. Wspomnienia*. Red. K. Karwat. Zabrze 2002, s. 105-109). Jak wspomina J. Jacorzyńska, Pani Wanda z wielką radością witała i zapraszała na „rozmowę kwalifikacyjną” do dyrektora najprawdopodobniej każdą z pierwszego grona pań rozpoczynających tam pracę (s. 106). Wspomnienie to jest także dowodem na jej własną ogromną aktywność zawodową – J. Jacorzyńska była autorką licznych scenariuszy, zorganizowała

zespół artystyczny, Koło Przyjaciół Biblioteki, a gośćmi spotkań bibliotecznych z czytelnikami byli w tym czasie m.in. Jeremi Przybora i Ernest Bryll. Według jej słów, dyrektor Fusiecki w pierwszych latach funkcjonowania zabrzańskiej biblioteki przywoził książki z Krakowa (s. 106).

W Aneksie (s. 173-191) uzupełniającym część pierwszą znajduje się *Wykaz Pracowników MBP w Zabrzu 1945-2000* (685 osoby: pracownicy merytoryczni oraz obsługi w układzie alfabetycznym); *Wykaz dyrektorów* i ich zastępców (s. 190) oraz lista *Przyjaciele Biblioteki*, wykaz 19 osób posiadających honorowy tytuł nadawany podczas Dnia Bibliotekarza od 2000 roku (s. 191).

4. Z życia biblioteki (s. 193-216) jest podsumowaniem „części bibliotecznej” i zawiera dokumentację fotograficzną, rysunki, sceny z działalności biblioteki z lat 1948-1951 znajdujące się w archiwum zabrzańskiej MBP oraz wybrane zdjęcia z aktualnej działalności placówki.

CZĘŚĆ DRUGA: KULTURA LITERACKA

1. Próba opisu (s. 219-257)

W części tej znajdują się znakomite teksty pisarzy podejmujących refleksję na temat twórców i ich dokonań pisarskich oraz inspiracji, zatem twórczości Zabrzan dokumentujących swoją obecność w przestrzeni literackiej oraz inicjowaniu nowych form kultury spotkania dla kolejnych poszukiwań literackich, historycznych i bibliotecznych w Zabrzu po 1945 r. Próbę tę, udaną, świetnie zaplanowaną, rozpoczyna tekst Jacka Okonia *Życie literackie Zabrza. Zjawiska, książki, autorzy* (s. 219-257) będący prezentacją dokonań twórców literackich z Zabrza. Twórczość i sylwetki pisarzy ukazane są w układzie chronologicznym symbolicznych cesur czasowych (1945-56; 1956-89; po 1989 r. czyli w wolnej Polsce; ... i nowe stulecie).

2. Postacie (s. 259-367)

Cykl rozpoczyna *Dziennik Mieczysława W. Frenkla* z 1946 r., daty przełomowej dla lwowianina odkrywającego Zabrze (*Dwa miasta. Dziennik 1946*, s. 265-336) ze znakomitymi komentarzami faktograficznymi w przypisach oraz jego londyński tekst na temat korespondencji i ostatniego listu z 1935 r. *O życzliwości Stefana Zweiga* (s. 337-341; pierwodruk: „Wiadomości”, Londyn 1961, nr 41). W *Dzienniku 1946* podróż do Zabrza i samo miasto opisane jest lapidarnie „Typowo śląskie miasto z berlińskim rozmachem. Życie pulsuje na głównej ulicy. Sklepy, magazyny, tramwaje. W stosunku do Lwowa dymensje wielkomięjskie [...] Wyśmienita szynka [...] Tu dzwonią dzwony. Kilka lat tego nie słyszałem” z późniejszym uzupełnieniem „Oglądam miasto. Typowo pruskie, czerwone, ceglane, zieleni więcej jak w Katowicach” (listy 19-21 sierpnia 1946 r., s. 300).

Oba teksty poprzedzone są znakomitym wprowadzeniem T. Iwasiowa (*Mieczysław W. Frenkel. Wprowadzenie*; s. 259-264).

Dwa kolejne, Angeli Bajorek *Niemandsland nad Czerniawką – wymarzona ojczyzna Janoscha*; s. 342-346) oraz Czesława Zdechlikiewicza (*Janoschowe krimskrams*; s. 347-349) dotyczą postaci, specyfiki pisarstwa i osobistych relacji z Janoschem. Element wspomnieniowy pojawia się także w dwóch następnych artykułach – Jan Malicki powracając do swoich spotkań z Florianem Śmieją (*Galaktyka czasu, ludzi i przestrzeni. O pisarstwie wspomnieniowym Floriana Śmiei*, s. 350-354), podkreśla fakt, iż najważniejsze dla pisarza było „utrwalanie pamięci” o emigracji

wojennej, wspomina jego erudycję i dostrzeżoną „architektonikę wypowiedzi”. Postuluje także druk jego twórczości – w Bibliotece Śląskiej opublikowano do tej pory trzy tomy. E. Chuć wspomina Stanisława Bieniasza (*Stanisław Bieniasz (1950-2001). In memoriam*, s. 355-357).

Prezentację zabrzańskich osób związanych z miastem uzupełnia Zbigniew Gołasz ukazując sylwetkę Czesława Blicharskiego, który otrzymał nagrodę Kustosza Pamięci Narodowej (*Wyjątkowa nagroda dla mieszkańca Zabrze*, s. 358-361; pierwodruk „Nasze Zabrze Samorządowe” 2017 nr 7, s. 26-27). T. Iwasiów pisze natomiast o Akademickim Klubie Kajakowym (Kajman), utrwalającym tradycję wileńskich „Włóczęgów” i o powitaniu Czesława Miłosza na lotnisku w 1981 r. (*Zabrze i Czesław Miłosz*; s. 362-365; pierwodruk „Kroniki Miasta Zabrze” 2012, nr 4, s. 199-202). Tadeusz Potempski (*Stare książki jak stare wino*, s. 366-367; pierwodruk „Głos Zabrze” 1966, nr 21, s. 4; s. 368-370) przedstawia zabrzańskiego antykwariusza Juliusza Meryna. Rzeczywiście, była to postać niezwykła w historii miasta, a antykwariaty zawsze były i są nadal, elitarnym i atrakcyjnym miejscem spotkań bibliofilów.

3. Inspiracje (s. 369-383)

Adam Regiewicz *W oparach pamięci. Wspomnienia o Klubie Myśli Humanistycznej* (s. 369-374) pisze o inicjatywie organizowania sesji naukowych w ramach licealnego Klubu Myśli Humanistycznej. Spotkania te odbywały się w zabrzańskich podziemiach bibliotecznych przy ul. Londzina, stając się „rodzajem agory, na której można się było wypowiedzieć...” (s. 373). W spotkaniach uczestniczyli pracownicy Instytutu Kultury Polskiej UŚ (obecnie Instytut Literaturoznawstwa), profesorowie Krzysztof Kłosiński, Zbigniew Kadłubek, doktoranci.

Profesor Józef Olejniczak (*Bruno Schultz, Witold Gombrowicz, Czesław Miłosz, Wisława Szymborska w Zabrzu*; s. 375-381) opisuje początki i efekty Interesującej współpracy z dyrektorem Biblioteki w celu organizowania warsztatów, debat, wykładów, wreszcie konferencji literackich „Przed i po”, dziś posiadających już czteroletnią historię, począwszy do pierwszego zrealizowanego spektaklu na motywach prozy Schultza, poprzez twórczość Cz. Miłosza, W. Gombrowicza i niezrealizowane ubiegłoroczne (2020), planowane jako dedykowane W. Szymborskiej. Z pierwszego projektu powstał zatem cykl spotkań i wydawnictwo literackie „Przed i po”. Wydarzenia i oferta tego typu są niezmiernie ważne dla młodych ludzi, ponieważ uczniowie szkół ponadpodstawowych mają możliwość realizowania swoich pasji, a także rozpoczęcia wczesnej aktywności pisarskiej pod opieką mistrzów literatury.

Piotr Hnatyszyn *Elektroniczny Słownik Biograficzny Żydów w Zabrzu* – od listopada 2014 r. dostępny stronie Muzeum Miejskiego w Zabrzu (s. 382-383).

Objaśnienia do rozdziału *Zabrzeńskie spotkania. Przyczynek do życia kulturalnego miasta 1945-30.09 2020* (s. 386-389).

4. Ludzie pióra (s. 385-452)

Materiały do Słownika literackiego Zabrze (obecnych 881 nazwisk, s. 385-448)

Wykaz skrótów i objaśnienia do rozdziału „Zabrzeńskie spotkania. Przyczynek do życia kulturalnego miasta 1945-2020” (s. 449-452).

Wykaz opracowany jest bardzo starannie i rzetelnie, a lista spotkań ze znany-

mi pisarzami, historykami literatury, dziennikarzami, aktorami odwiedzającymi Zabrze jest imponująca. Śledząc wykaz w układzie alfabetycznym z pełną informacją chronologiczną ukazuje się obraz różnorodnych naukowych i literackich spotkań z przedstawicielami świata kultury (F. Śmieja trzykrotnie, Tadeusz Kijonka) i literatury (Tadeusz Sławek, wielokrotnie Maciej Szczawiński), całą plejadą wybitnych pisarzy, wśród których obecni byli m.in.: Magdalena Samozwaniec, Gustaw Morcinek, Alfred Szklarski, Wanda Chotomska, Iwona Chmielewska, Alina i Czesław Centkiewiczowie, Paweł Jasienica, Kornel Makuszyński, Grzegorz Kasdepke, Wojciech Kuczok. Bardzo często zapraszano literaturoznawców z Uniwersytetu Śląskiego (profesorowie J. Malicki, Grażyna Szewczyk), wśród odwiedzających Zabrze byli także Maria Janion, Jan Miodek, dziennikarze Tomasz Sekielski, Kamil Durczok, oraz piosenkarze. W wykazie najczęściej pojawiają się jednak znane nazwiska wybitnych historyków z różnych ośrodków naukowych, biorących udział w spotkaniach i konferencjach. Obecnie różnotematyczne konferencje naukowe, a zwłaszcza spotkania autorskie, hobbystyczne, prozdrowotne, biblioterapeutyczne są ważną i atrakcyjną formą inicjowania zainteresowań i w efekcie pasji czytelniczych oraz promowania zbiorów bibliotecznych. Należy podkreślić, że ta nowoczesna dziś forma marketingowa była realizowana w sieci bibliotecznej Zabrze od najdawniejszych powojennych lat.

5. Topografia słowa (s. 455-483)

Część rozpoczyna *Zabrzańska prasa w perspektywie historycznej. Katalog.* (s. 455-474), opracowany na podstawie pracy Małgorzaty Arendarczyk przez zespół: autorka oraz E. Chuć i Bożena Serwatko. Jest to rzetelna typologia zabrzańskich czasopism i prasy, poczynawszy od czasopism „ogólnomiejskich” i dzielnicowych (do 1945 r., od 1945 r.), politycznych, instytucji kultury, oświaty i branżowych po prasę sportową i kościelną (liczne gazetki i informatory dla parafian).

Obraz instytucji kultury w mieście: Księgarnie (86, po 1945 roku 38 księgarni i antykwariatów) /antykwariaty/wydawnictwa (16) /biblioteki (17, po 1945 roku 52, ponadto trzy szpitalne, cztery w domach opieki, jedna w przychodni (s. 475-483).

Całość uzupełniona jest Notkami o autorach (s. 484-485); Indekssem osób (s. 486-504) oraz Notą wydawniczą (s. 505-506). Autor Noty, dyrektor MBP T. Iwaszów podkreśla, iż „większość tekstów jest publikowana po raz pierwszy, pierwodruki są stworzone specjalnie dla naszej publikacji” (s. 505).

Publikacja jubileuszowa jest staranną, szczegółową prezentacją historii placówki – jej dyrektorów, zwłaszcza założyciela i pierwszego dyrektora J. Fusieckiego oraz jego następców i pracowników, bogatej działalności bibliotecznej, kulturalnej i regionalnej, świetnie zaplanowanym, zredagowanym i zrealizowanym obrazem osób tworzących na mapie Zabrze miejsce ważne, atrakcyjne i przyjazne. Całość to dzieło niezwykle, kompletne, poczynawszy od „rzeczy bibliotecznej” po współtworzoną przestrzeń literacką miasta, ukazane piórem bibliotekarzy, literaturoznawców i historyków, dopełnione pełnymi uroku (niekiedy symbolicznymi) czarno-białymi zdjęciami pracowników, zapraszającymi fotografiami głównego wejścia do biblioteki i aranżacji historycznych wnętrz placówki, rysunkami, ilustracjami, ekslibrisami (także tworzonymi dla MBP przez zabrzańskiego artystę grafika Kazimierza Szołtyśka), skanami dokumentów. Lektura skłania do

refleksji nad historią, ale zarazem kieruje do odkrywania współczesnego dorobku twórców nowoczesnej przestrzeni bibliotecznej i literackiej miasta.

Szata graficzna Księgi jest niezmiernie interesująca, przyjęta karmazynowo-ceglana kolorystyka elegancka i stylowa, a grafika, załączone ilustracje, fotografie, skany dokumentów, nawet nieczęsto dziś spotykana zakładka podnoszą wartość edytorską dzieła.

W konkluzji, przypominając życzenie dyrektora Biblioteki, a zarazem redaktora Księgi, autora Przedmowy i wielu artykułów, aby jak najwięcej „Słów” „ocalić od zapomnienia” trzeba pogratulować redaktorowi i autorom, ponieważ to pragnienie zostało zrealizowane. Lektura Księgi z pewnością jest inspirująca nie tylko dla mieszkańców, którzy mogą aktywnie uczestniczyć w życiu miasta i regionu także dzięki aktywnej działalności zabrzańskiej Książnicy (informowani o niej również na znakomicie redagowanej stronie www.placowki), ale także dla szerokiego grona bibliotekarzy i bibliologów, historyków, literaturoznawców. Dla „Słowa”, archiwizowanego w bibliotece, tworzono i rozpowszechniano w społecznościach lokalnych ważne jest również jego promowanie – dyrektor Biblioteki udzielił m.in. interesującego wywiadu podkreślając rolę współpracy instytucji kultury i zachęcając do lektury Księgi, zawierającej także nieznaną szerzej teksty literackie (Program Aktualności TVP3 Katowice, 25 listopada 2020 r.)

Zgodnie z refleksją prof. Z. Kadłubka, dyrektora Biblioteki Śląskiej, „Jubileusz to uroczystość przecięcia wstęgi przyszłości. To dzień wychylenia się ku temu, co ma dopiero przyjść, a na co czekamy w zachwycie i radości ...” (s. 9).

A zatem: Ad multos Annos!

Anna Tokarska
Uniwersytet Śląski

Tekst wpłynął do Redakcji 18 stycznia 2021 r.